

Orice reproducere fără indicarea izvorului e oprită.

Cum mor-amintirile...

Biata noastră istorie, cât este de săracă în evenimente. Abia poți storce din ea câteva tresăriri, câteva fulgere luminoase, cari străbat dealungul întunecului nesfârșit. Istorie de popor sărac, legat de glie. Ai putea-o scrie într'un tablou întunecat, în care un țăran cu fața suptă, cu umerii gârbovi, mână un plug și ară o brazdă lungă. Răsfoindu-i paginile puține, abia dacă ici-colo poți să înregistrezi o slovă de foc tivită cu sânge... Vina n'am putea zice că este a noastră, ci a împrejurărilor fatale cari ne-au copleșit, ne-au dripit la pământ. Această istorie, așa cum este ea, este însă a noastră și trebuie s'o iubim, pentru că numai ea ne poate lămuri cărările în viitor. Ea este magistrul diriguitor a aceleia care se scrie astăzi și se va scrie.

Nu putem zice că ne-am cunoaște prea mult și prea bine istoria. Aceasta o dovedește importanța pe care știm și putem să i-o dăm, o dovedește cultul pe care-l avem noi pentru ea, sau mai bine zis, lipsa lui, o dovedește desinteresul nostru complet pentru crearea unor tradiții îndrumătoare, o dovedește mai ales continua noastră balansare națională, apucăturile noastre smâncite în sbuciumul luptelor noastre, — apucături cari tradează de departe lipsa fondului de cugetare serios, la zidirea căruia trebuie să se adune munca mai multor generații. De multeori, în momente de îndoială, un fiu cugetător al neamului nostru, trebuie să aibă impresia că plutește ca o frunză în bătaia cumplitei vi-forniți din această lume, fără tată, fără mamă, singur și părăsit.

Adevărul acesta nu se poate ilustra mai

bine decât cu aniversarea zilei de 3/16 Maiu, simbolul anului patruzeci și opt.

Avem și noi o zi în vieța neamului nostru, avem și noi un an, care poate să ne vorbească mult și pe care noi îl amuțim, îi astupăm gura cu palma aspră a nepăsării și a uitării. Avem și noi un eveniment în istoria noastră, măreț nu numai prin gesturile mari ale părinților noștri, ci mai ales prin puterea lui de îndrumare, îl avem și totuș nu-l avem, fiindcă nu este în noi. Nu-l avem, fiindcă nu ne-am năzuit să facem din el o tradiție sfântă — n'avem nici măcar o istorie completă a lui, deoarece istoricii noștri mai bucurosi au cercetat documente și s'au luat de păr pentru Atanasie dela Bălgărad. Nu-l avem, fiindcă de o samă de vreme ne-am coborât în vâltoarea patimilor zilei, fără să mai îndreptăm o singură privire senină asupra trecutului. Trece mijlocul frumosului Maiu, a trecut de atâteaori, fără ca sufletul nostru să tresară înfiorat de amintirea lui.

Nu ne gândim la o mare serbătoare generală, care e proprie să înspăimânte pe toți pacinicii noștri rumegători ai pâinii naționale, nu ne gândim la alai și vorbe mari, de cari am fi capabili, dacă ne-ar fi iertat. Nu ne gândim nici la conducerea noastră politică, care, totuș este datoare, în „interesul binepriceput“ al ei, cum s'ar zice, să facă din această zi un prilej de reconfortare politică. Și nu ne gândim nici chiar la paginile ziarelor noastre, cari apar la 3/16 Maiu sau goale de slove sau goale de înțeles pentru însemnătatea zilei. Dar ne gândim cu adâncă îngrijorare la întregă societatea noastră, care

suportă acest păcătos indiferentism, care, în ultima analiză, este cauza lui generatoare. Ce fel de societate este aceasta?... Cauți termenul potrivit prin care să o caracterizezi, îți înfunzi obrazul în palme și-ți impui tăcerea resemnării.

Și când te gândești, anul de cutremurare generală, acel sângeros și minunat patruzeci și opt, nici nu este atât de departe de noi, ne-cum prin împrejurările în cari s'a născut, dar nici prin timp. Fiecare dintre noi trebuie să aibă, dacă nu un tată, atunci un moș care i-a povestit sau îi poate povesti povestea lui. Fiecare dintre noi poate să aibă înaintea lui chipul acelui preot-tribun, care, într-o anume clipă sfântă de inspirație divină, și-a ascuns simbolul dreptății creștinești, crucea, în sân încingându-se cu sabia faptei...

...Îmi răsare în minte chipul senin al moșului meu, încununat cu argintul pletelor cărunte. Îl privesc și mă gândesc la acele seri tulburi de toamnă, când vântul ne sguduia obloanele, cerându-se par'că și el să asculte cuvântul tremurat al moșneagului care mă purtă prin „Io agărul“ lui Axente, pe Câmpul libertății, la Mihalț și la Murăș-Oșorheiu. Câte nu-mi spuneă bătrânul și câte nu-mi povesteă glorioasa lui rană din barbă. În vorba lui simplă și potolită se încheagă întreg rostul poporului nostru, se desvăluia întreg viitorul lui, din ea culegeam eu povața îndrumătoare în calea vieții mele. — Și numai, odată, am auzit că vin Moșii, că vine Iancu cu ei. Erau vreo zece mii. Toți cu brad în pălărie. Ce mai Moși!... Ne-am îmbrățișat ca frații, — povestea curgeă domoală și în sufletul meu se lămureau din ce în ce mai limpezii credințele mele naționale.

— Am dat la cap băiete, așa eră legea, și-am scăpat de iobăgie, — isprăveă bătrânul, trimițându-mi din ochii lui blajini întreg fiorul acelor vremi de redeșteptare națională, sădindu-mi în suflet pentru totdeauna îndemnul de a ajunge vârsta când pot să-mi doresc și eu moartea mulțumit și liniștit că mi-am făcut datoria...

Cine dintre noi nu poate să poarte în suflet

amintirea unui astfel de moșneag și câți o poartă?

În goana pripită după o căpătuială ușoară, în vârtejul patimilor nebune pentru susținerea existenței, societatea noastră își face apa, desconcentrată, fără nici o țință hotărâtă, fără să cheme în ajutor sfatul înțelept al trecutului. Par'că numai acum ne-am fi născut, par'că numai astăzi facem ochi, privind tulburăți la vieața care se desfășură în fața noastră, par'că ar fi murit părinții în noi. Și până bine de curând, se pare, eră altfel. Câți dintre cercetătorii mai vechi ai școalelor din Blaj nu-și aduc aminte de o vreme când 3/16 Maiu eră o adevărată sărbătoare acolo, cu torții și discursuri înflăcărare la piatra libertății, cu manifestații puternice, a căror solemnitate eră ridicată și de cuvântarea unui Cipariu, bunăoară? Lumea inundă piața Blajului și bătrânul mag cercetător al vremurilor trecute, aclamat, ieșea în fereastra căsuței lui să arunce în sufletele generațiilor tinere scântea dragostei de neam.

Cultura este singurul izvor de vieață în lupta pentru existență a unui popor. Și este adevărat că asupritorii noștri tocmai din această parte ne întunecă. Este adevărat că culturalicește suferim și nu isbutim în nici un chip să ne creăm mijloacele necesare pentru stabilirea unor temelii culturale, nu ne putem găsi tradiția călăuzitoare în luptele noastre. Dar tot atât de adevărat este că, fără această tradiție nu putem avea sorți de izbândă în sbuciumul nostru și tot atât de adevărat este că oricât de multe piedeci s'ar pune în cale, noi putem să ne-o formăm. Să încercăm numai să ne strângem în suflete tot ce ne-a rămas moștenire dela părinții și moșii noștri, să încercăm să ne orânduim limpede în minți această moștenire, să aducem în slujba acestei năzuinți tot aparatul civilizației moderne și vom putea. Nimeni nu ne poate opri, oricât de mult ar vrea, în această concentrare a forțelor noastre. Să ne strângem amintirile trecutului nostru întunecat, să le luminăm în focul inimii noastre și vom trăi. Căci amintirile nu mor niciodată, numai atunci când le omorim noi.

E. G.

Cântec.

Zâmbetul senin și dulce,
La 'ndemână totdeauna,
E vestmântul care 'mbracă
Nepăsarea și minciuna:
Spuma mării, spuma rece
Și de-apururi legănată,
Înfrăjită și cu soare
Și cu boltă 'nourată.

Lacrima-i mărgăritarul
Celui ce zâmbește-arare,
Celui ce ascunde 'n suflet
Adâncimi de cer și mare
Și 'n amurguri șade singur
Picurându-și trist amarul...

.....
Ție spuma ți-e mai dragă
Decum ți-e mărgăritarul.

Ecaterina Pitiș.

Toamnă.

De August Strindberg.

— Fragment din volumul „Însurat”. —

Erau căsătoriți de zece ani. O căsătorie fericită? Atât de fericită cât au îngăduit împrejurările. Soții traseră greutățile familiei ca doi boi de o putere egală.

În cel dintâi an, natural că au îngropat o lume de iluzii privitoare la căsătorie cu „fericire absolută”. În cursul celui de-al doilea an veniseră copiii și munca zilnică nu le mai lăsă timp pentru visuri.

El iubiă vieța de familie mult, poate prea mult. Își găsisse micul univers al cărui centru eră. Copiii formau razele. Femeia năzuia și ea să fie centrul acelui mic univers; dar niciodată în mijlocul cercului, căci acolo se află bărbatul. Câteodată, razele se încrucișau și atunci se făcea larmă.

Iată însă că în al zecelea an dela căsătorie, bărbatul fu numit secretar la inspectoratul închisorilor și trebui să facă o călătorie. Aceasta eră ca o lovitură dată tabieturilor sale și nu se simțea bine când se gândea că trebuie să-și părăsească locuința pentru o lună întreagă. Nu-și dădea seama de ce îi părea rău mai mult: de soție sau de copii. Poate de întregul ansamblu familiar. În ajunul călătoriei, câtră seară, el stătea pe canapea și privea la nevastă-sa care îi așeză lucrurile în geamantan. Ingenunchiată jos, ea îi așeză albiturile. Împătură apoi hainele lui cele negre și le făcea astfel ca să ocupe cât mai puțin loc. Așa ceva nu poți cere unui om.

Locul ei în familie nu eră deloc al unei

bone, dar nici al femeii; eră mamă, mama copiilor, mamă chiar pentru el. Nu se simțea niciodată înjosită, dacă îi scotea ciorapii și nu pretindea mulțumiri. Nu voia să-l oblige cu ceva; lasă că de fapt el îi dădea, ei și copiilor nu numai ciorapi, dar tot ce le trebuia, căci altfel ar fi trebuit să muncească din greu și să-și lase copiii în părăsire.

Așezat în colțul canapelierii, el se uită la dânsa. Clipa despărțirii se apropia. Simțise ca un acompt, ceva din amărăciunea părerilor de rău. Acum îi observă talia. Omoplații ei ieșiseră puțin în afară, spatele i se încovoiasse, deasupra leagănului, la mașină, ori deasupra lucrului. Și pe el îl adusesse de spate lucrul de birou, iar ochii nu-l mai ajutau ca altădată. Dar în clipa aceasta nu se gândea la sine. Vedeă că părul neveste-si nu mai eră bogat ca altădată. Oare numai pentru el își pierduse ea frumusețea, numai pentru el singur? Nu, pentru mica societate, pe care o formau ei toți, căci ea muncise, în acelaș timp, și pentru ea. Și lui îi albise părul pe la tâmpile în luptă pentru toți. Poate i-ar fi rămas mai multă tinerețe, dacă n'ar fi avut atâtea guri de hrănit. Dar el n'ar fi vrut niciodată să fie singur.

„O să-ți prindă bine călătoria, zise femeia, că prea ai stat mereu în acelaș loc.

— Îți pare bine că te scapi de mine, zise el cu amărăciune, dar eu o să vă doresc mult!

— Ești ca pisica: îți pare rău că te des-

parți de colțul tău căduros, dar de altceva nu cred că o să-ți mai pară rău.

— Dar copiii?

— Da, când lipsești... dar când ești acasă îi cerți mereu; nu cu prea mare asprime, dar oricum... Oh! Cred, firește, că-i iubești, nu vreau să fiu nedreaptă“.

În timpul cinei, el se simți copleșit de duioșie. Lăsă jurnalele și voi să stea de vorbă cu nevastă-sa. Păcat numai că aceasta eră prea ocupată în bucătărie și nu prea avea vreme de vorbă. Și apoi douăzeci de ani la țară, bucătăria și odaia copiilor, adormiseră mult sentimentele sale. El eră mult mai sentimental, decât ar fi dorit să se arete; apoi desordinea din odaie îl supără. I se părea că vede frânturi din vieța lui de toate zilele, din existența lui, aruncate alandala pe scaune și pe canapea, iar cufărul negru părea un sicriu deschis, în care pânza albă învălea hainele sale cele negre, cari purtau încă urma genunchilor și coatelor sale. I se părea că se vede el însuș îmbrăcat în cămașă albă, gata să fie pus sub capacul sicriului.

A doua zi, o dimineață de August, sări din pat, se îmbracă repede. Eră foarte nervos. Intră în odaia copiilor, îi sărută, pe când aceștia se frecau la ochi somnoroși, și după ce își îmbrățișă soția, se urcă într'o trăsură, care porni în spre gară.

Călătoria în compania șefilor săi fù, pentru dânsul o distracție și i se părù, într'adevăr plăcut să te mai miști puțin. Casa rămânea înapoi ca o cameră de dormit cu aerul stătut dintr'ânsa, iar când ajunse la Linköping eră foarte vesel.

Restul zilei fù ocupat cu un prânz la „Grand hôtel“, unde se beu în sănătatea guvernatorului, iar nu în sănătatea deținuților, pentru cari se făcea această călătorie. Seara, dormi la hotel. Și cum stătea el așa, îi apărù în minte o imagine. Nu a soției de azi, ci chipul logodnicei de acum zece ani. O vedea prin fumul de țigări și i se părea așa de departe. O părere de rău îl cuprinse și se muștră pentru toate vorbele aspre pe cari i le spusese.

A doua zi lucru și iar banchet; nu se în-

chină nici de astădată în sănătatea deținuților.

Seara singurătate, frig, pustiu. Simția nevoia de a vorbi. Căută hârtie și se așeză la birou. La primele trăsături de creion, se opri brusc. Cum îi va scrie? „Dragă mamă?“ Aceasta eră formula obișnuită, când îi trimetea două cuvinte, anunțându-o că ia masa în oraș. Dar de astădată nu „mamei“ îi scria, ci logodnicei de altădată, amantei. Și începù: „Lilly, iubita mea dragă“, ca altădată. La început, scrisul eră penibil. Atâtea vorbe frumoase dispăruseră din vorbirea seacă și greoaie a vieții de toate zilele, a vieții banale. Dar deodată se aprinse un fel de căldură într'ânsul și vorbele îi veniră în memorie ca niște melodii uitate. Măsurì de vals, crini înfloriți, ceasuri de seară și apusuri peste dantele de lacuri ca oglinzile. Toate amintirile primăvăratice năvăliră ușoare, pe un cer plin de soare și se așezară în jurul ei.

În josul paginei, făcù o stea, cum fac amanții și scrise „să depui aci o sărutare“. Când sfârși scrisoarea, o recetì și simți că se rușinează. O roșeață ușoară îi ieși în umerii obrazilor.

De ce i-a desvălit sentimentele cele mai frumoase? Poate ea nici nu le înțelege. Cu toate acestea, trimise scrisoarea.

Trecură două sau trei zile până să vină răspunsul. În această așteptare, el se simția timid și încurcat, ca un copil. În fine răspunsul veni. Nimerise nota justă. Din bucătărie și de lângă copii se ridică un cântec limpede, arzător, armonios, ca cel dintâi cântec de dragoste. El se schimbă și își îngrijă toaleta; ba colegii îl credeau amorezat de o vecină. Voiajul terminat, el îi scrise să se întâlnească de Vaxholm (localitate aproape de Stockholm) ca să fie singuri. Sosi cu vaporul. El o așteptă la debarcader. Și în loc de chipul svelt, de obrazii rumeni, de ochii albaștri plini de lumină de altădată, îi apărù figura puțin plăcută a „mamei“. Frunzele arborilor stăteau să pice, flori nu mai erau de loc. Părea că simte o părere de rău pentru scrisorile pe cari i le trimisese. Eră foarte jenați amândoi...
D. N. Ciotori.

Cântec de ploaie.

Suspină cântul trist al surei ploi
Ș'acelaș glas au miile-i de strune.
Aștepți zadarnic ca să se 'mpreune
La cântu-i, mlădieri de glasuri noi.

În veci acelaș cânt din coarde moi
Care se frâng pe geamul cel subțire,
Acelaș tors, în veci, din mii de fire
Pe fusurile arborilor goi...

Și stropii mulți ai nesfârșitei ploi
Spun tainic geamurilor sclipitoare:
„O, voi ce străluciți ca apa! Oare
De ce nu picurați mărunț ca noi?”

Și 'n veci fără răspuns e cântul frânt
Ce par'c'o să suspine 'ntotdeauna!
Și iar aștepți, când se 'mlădie struna
Un cântec nou... Și-i tot acelaș cânt!...

Alice Călugăru.

Dragostea cocoșatului.

Costea Mândruță eră cocoșat. Despre aceasta nu putea fi nime în nedumerire, care-i vedeă trupșorul prichindit, capul băgat între umere, picioarele lungi și subțiri, ca supte din pulpe, coșul pieptului prea eșit și spețele prea rotunzite. Chiar dacă hainele mai acopereau ceva din strămbarea corpului, apoi îl dădeă de gol fața palidă și osoasă, ochii sclipitori, cam înfundați, și fruntea joasă, care fac că toți cocoșatii de pe lume să semene leit unul cu altul, par'că ar fi frați.

Se născuse la țară, din părinți sănătoși, oameni înalți și sdraveni ca doi stejari. Până la trei anișori se 'nălțase bine, ca toți copiii, dar deodată se părea că i se înmoaie oasele și în loc să crească în sus, mergea tot anapoda. Când alergă, ostenea îndată și găfăia, par'că aveă un năduf în piept, și nici că se mai putea jucă cu ceilalți copii de seama lui. Ședeă toată ziua pe prispă la soare, sau pe laiță în casă, sau dormea pe cuptor. Părinții se uitau la el mirați, cum se uită găina, când vede că a clocit pui de rață; încercase mă-sa, sârmana, de toate: îi făcuse oblojele, băi de tărățe și floare de fân, chemase și pe toate babele din sat, de-i descântară. Una ziceă că-i deochiat, alta că-i vătămătură, alta că-i din soare copt, ... îi stinseră cărbuni, îi puseră un benchiu în frunte, panglică roșie la mâni, ... îl hărăcsiră, îi turnară plumb, — dar toate erau ca 'n perete. În cele din urmă bătrânul Mândruță îl așeză binișor într'un car și merse cu el cale de patru poște, până la un hoga tur-

cesc, despre care umblă vorba, că-i bun la D-zeu și știe leac la multe boale. Îi ceti și ăsta dintr'o carte mare, soioasă, dar de geaba: Costea eră cocoșat și tot cocoșat rămase. La urmă își luară seama și părinții, și-l lăsară să crească în plata lui D-zeu, că pe semne așa îi eră ursita.

La câmp nu eră bun de nimica. Doară că putea să aducă celor ce munceau câte o oală de mâncare la prânz, să mâne găștele la baltă, sau să culegă smeură din marginea pădurii. Iar copiii când îl vedeau, strigau după el: „Leapădă desagii din spate, Costeo!” — așa că mai bine îi eră când ședeă acasă și nu dedea ochii cu nimenea. Se pricepeă la lucruri femeiești: știă să puie un borș la foc, să curețe o găină și să împletească la ciorapi. Cu școala nu o ducea rău, căci eră ușor la cap și învăță bine, astfel că din toate clasele eși cu premii.

Dar apoi nu-l mai răbdă în sat.

„Voiu să merg la oraș, tătucă, și să intru funcționar, că nu fac pentru vieța de țară”, — îl tot auzea. Dar la oraș e greu să capeți o bucată de pâne, o lefușoară cât de mică, dacă n'ai, barem, puține proptele. Apoi unde intră, cocoșa îi stătea în drum, măcar că o aveă la spate, așa că, după multă alergătură zadarnică, desnădăjduit, se decise să intre, după sfatul unei mătușe, gardience, în serviciul spitalului, — ca să se facă subchirurg.

Aici i se deschise o lume nouă, negândită și nevisată. Niciodată n'ar fi crezut să fie atâta năpastă pe biata omenire, atâta chin

și durere, atâtea suferințe, care de care mai cruntă și mai nemiloasă! Când colindă la început prin sălile lungi și luminoase, printre rândurile de paturi albe, pline de trupuri bolnave; când îi umpleau nările acele mirisme grele, de sudoare, de mâncare și iodoform, care în deobște plutesc prin aerul spitalelor, — i se făcea negru înaintea ochilor și un vânt rece îi trecea par'că prin spate și șale. Dar cu încetul se deprinse și după câțva timp urmă țănoș vizita doctorilor, învăluit într'un halat alb și prea lung, cu mânecile sumecate și cu carnetul pentru rânduiala dietei în mână. Știa deja să puie gradul, să schimbe un pansament, să deie medicamentele la timp și se obișnuise să numească și el pe bolnavi, nu după nume, ci după numărul patului în care zăceau.

Astfel trecură anii. Costea dăduse examenul de subchirurg și eră acuma mare poamă în secția lui. Precum sergentul-major la cazarmă e mai mare decât colonelul, tot așa e mai mare și subchirurgul la spital decât doctorul. Ai găsit har înaintea lui, — apoi îți merge bine, ai mâncare mai bunișoară, câteun lapte, vinișor, ești pansat și îngrijit la timp... De nu, mai bine ia-ți lumea în cap și fugi din spital, căci acolo îți rămân oasele!...

De armată, se 'nțelege, scăpase. „La jandarmi călări, băiete“, îi strigase medicul recruta în vorbă de glumă, — dar gluma aceasta îl arse adânc la inimă pe bietul cocoșat. De ce nu l-a făcut și pe el Dumnezeu ca lumea, ca pe toți oamenii, ca pe fratele lui, bărbat mare și voinic, de-i ajungea abia cu creștetul capului la subsuoară? — Ce păcate o fi făcut el, strămoșii lui, neam de neamul lui, că a trebuit să fie de hula lumii, pecetluit pentru toată viața cu o uricioasă, schilodire!...

Eră rânduit la secția femeilor. Avea de îngrijit fel de fel de racile. Veneau babe bătrâne și femei tinere, — unele uscate de oftică, altele umflăte de dropică, istovite de muncă și chinuri, pline de bube, sau cu oasele putrezite, — veneau fete pierdute, aduse de poliție, — îndrăgostite, care încercase să se sinucidă, — și tot veneau și nu se mai isprăveau, — o armată întreagă de pieritură omenească!... Multe ieșiau vindecate, cân-

tând și jucând, pe multe însă le ducea cu picioarele înaintea într'o odăiță din fundul curții, iar a doua zi le pornea careta neagră, cu un vizitiu sdrențaros și un popă bătrân pe capră, spre câmpul uitărei, unde încetează sbuciumul și se liniștesc valurile vieții...

Aici învățase Costea Mândruță să prețuiască și să desprețuiască vieța, Înțelese că asta-i cea mai scumpă avere a omului, văzută însă cât e de șubredă, cum atârnă ca de un fir de păr, totdeauna primejdută că să fie suflată de adierea vântului, nimicită de cea mai neînsemnată întâmplare.

Duminea stătea la fereastră cu internul de serviciu și priveau la rândurile nesfârșite de trăsuri, de automobile, tramvaie, de călăreți și bicicliști, la îmbulzeala trecătorilor pedestrași, cari umpleau strada, îndreptându-se spre parcul verde dela marginea orașului. Toți păreau plini de mulțumire, cu obraji rumeniți, cu ochii lucioși... gătiți în haine de sărbătoare, — iar damele din trăsuri, împomponate și pudrate, să răzemasu pe spete și priveau cam cu dispreț la cei cari tropăiau prin praful șoselei. Din când în când se încrucișau cunoscuți și se salutau cu surâsul pe buze și cu cine știe ce gânduri ascunse în dosul frunții.

„Vedeți acest întreg puhoi de oameni“, zise subchirurgul internului, — „peste 60, mult 70 de ani nu va mai rămâne din toată această lume plină de viață, din tot ce se mișcă astăzi pe suprafața pământului, nimic decât praf și țărână. Praf și țărână se va alege din cucoana aceea cu pălăria mare, acoperită cu pene și flori, care surăde cu atâta gingășie; praf din domnul care o salută; praf din toți de aici, din spital, din oraș, din țară, — chiar și din copiii, cari bat mingea pe maidanul de alături și țipă cât îi ține gura!...

— Ai gânduri negre, domnule Mândruță“, zise internul, bătându-l pe umăr, — „ai face bine să mai mergi prin lume, printre oameni, — nu să stai zi și noapte neconținut printre morți și bolnavi. Ce dracu, o viață are omul și aceea trebuie trăită!...

— Aș trăi-o și eu, d-le doctor“, zise Mândruță, cu privirea pierdută în depărtare, dar n'am cu cine...

Internul se uită plin de mirare la micul cocoșat. Nu cumva o fi având și el vreo dragoste ascunsă, vreo iubită, poate chiar gânduri de însurătoare? — și surâse ușor pe sub musteață. Dar aveă mare greșeală să răză, căci dacă cocoșaii au trupul piper-

nicit, apoi mintea le este deschisă și simțitoare, ca la toată lumea, — poate mai simțitoare ca la alții, inima le bate cu tărie în piept, — iubesc adânc și urâsc puternic.

(Va urmă.)

Emil Tofan.

Departe...

Când te cuprind duiioase visuri
Și cazii pe gânduri fără veste,
Nu simți iubirea mea cum trece
Și cântă 'ncet pe la fereste?

Și când în jurul frunții tale
Adie umbre nevăzute,
Nu simți tu gândurile mele
Cum vin pe-ascuns să te sărute?

O, spune-le o vorbă bună
Și dă-le-o rază de lumină,
Acestor pasări călătoare
Și făr' o leacă de hodină.

Catullus.

Povestea unei vieți.

Roman de I. Agârbiceanu.

(Urmare.)

Părintele Ion Albu și alții primiau din multe părți tot mai multe știri rele. În cutare sat am pierdut zece, în cutare cinci alegători. Cutare preot ori învățator nu lucră nimic pentru reușită. Au plecat pe sate la inspecții, chiar acum, inspectorii de școli ai statului. S'au luat atâtea licențe de crâjmărit. A fost închis cutare preot sau alt alegător.

El, ca și alții, cercau să ajute unde se puteă. Peștele i-a fost de foarte mare folos.

Satele din cercul acela de alegere nici-odată n'au fost cercetate de atâția streini. Nu eră zi să nu treacă trăsuri, să nu vuiască chiar vreun automobil, la care țărani din satele mai mărginașe priviau cu uimire și cu spaimă, iar dulăii mari se furișau schelălăind în curți.

În cele trei săptămâni cât au ținut agitațiile electorale, Ion Florea venia foarte rar pe-acasă. De multeori părea că-și și uită de Mărioara.

Domnișoara Grecu îl doria. În fiecare seară stătea la fereastra deschisă, în blânda adiere a primăverii și-l așteptă. Dar nu se supăra pe el când nu se arată. Ea știa că Florea aleargă pentru reușita domnului Grecu. Și simția că și pentru dânsa, pentru fericirea lor. Apoi doamna Olimpia îi da informații sigure în fiecare zi: pe unde-i Florea, cum muncește, cum a vorbit. Doamna Olimpia

vorbiă de el cu însuflețire, și fata o învăluia cu priviri de recunoștință.

Când Florea venia în vreo dup'amiază ori seară, Mărioara îi strângea mâna cu gingășie, ochii ei erau nespuse de vorbitori. Se plimbau pe promenadă, ajungeau chiar până în parcul orașului. Aici tufele începuseră să înverzească.

Mărioara îl întrebă despre satele prin cari a umblat, doria să-i descrie adunările, vorbirile.

Florea o ascultă. Dar nu pomenia nici-odată c'ar fi ținut și el discursuri.

„Pe dumneata te uiți totdeauna, domnule Florea“, îi zicea Mărioara c'o ușoară nuanță de mustrare în voce.

„Nu, domnișoară, dar nu aflu nici o însemnătate deosebită în cuvântările mele.

— Și totuși eu știu că dumneata ai ținut vorbiri foarte frumoase“, îi zise într'o seară domnișoara Grecu.

Lui Florea îi fulgeră un gând luminos prin cap: n'a fost cumva și Mărioara de față, să-l fi auzit?

„De unde știi, domnișoară?“ întrebă el c'un fior în voce.

„Dela mama.

— Dela doamna Olimpia?

— Da. Dânsa te laudă foarte mult. Și dumneata știi că pe părerile mamei te poți

răzimą. Și cum ți-a plăcut? Cum îți place? Nu ți se urește la sate?" adause Mărioara zâmbindu-i.

"Vremea trece repede, domnișoară.

— Trece repede?" întrebă Mărioara, și ochii ei senini se odihniră întrebători în ochii lui Florea.

"Da, domnișoară, avem foarte mult de lucru", zise el înfiorat de privirea aceea deschisă, limpede, sinceră.

"Așa nițel dor de oraș?" zâmbi Mărioara. El îi caută mâna și o strânse ușor ca pe-un lucru sfânt, adorat.

"Dumneata știi domnișoară", zise el șoptind, "știi că pentru dumneata iubesc foarte mult orașul acesta.

"De unde să știi?" întrebă Mărioara c'o ușoară nuanță de chochetărie în voce. Dar când văzù ochii lui, ea tăcù.

"Trebuie însă să rămănem departe", șopti el din nou.

"Da, știi", zise Mărioara. "Și sunt foarte veselă că dumneata alergi atâta pentru reușita tatii. Ce crezi, are să fie un bun deputat?"

— Sunt sigur, domnișoară. E un om cu minte mare și cu o putere de muncă pe care n'o afli în toate zilele".

Doamna Olimpia în vremea aceasta de trei săptămâni fusese într'o nesfârșită agitație. Fiecare veste bună ce-o primea din campania electorală o întinerea. Și oricâte săbii îi sfășiau inima când Mărioara plecă la plimbare însoțită de Ion Florea, suferia fără să-și mai întunece fața, și ochii ei nu mai deveniau suri. Din zi în zi întinerea. Ca un clopot nespuse de sonor, de limpede îi bătea inima în piept. Și din bătaia acelu clopot se împrăștiă în toată ființa ei și căldură și lumină.

XII.

Ziua alegerii sosi cu învăluri mari de vânt, de ploaie, de mielușei și zăpadă. De cu seară vremea fusese limpede. Numai vântul adia încet dela miazăzi. Dar pe la miezul nopții întunerecul se lăsă nepătruns, și în vuetul vântului, picuri grei de ploaie începură să izbească în geamuri, izvorând din întunec. Mulți alegători din satele mai depărtate trebuiră să pornească la drum dela miezul nopții. Ei se treziră la cel dintâi vuet, și eșind afară clătinau bănuitori din cap.

Păltinișul era unul din satele cele mai depărtate. Părintele Ion Albu abia ațipise, muncit de gânduri, când geamătul vântului îl trezi din somn. În casa parohială lumina străluci numai decât în toate geamurile. Părintele eși tiptil, să nu-și trezească copilașii, în curte, și orbecând prin întunec începù să-l cheme pe slugă, cu glasul acela tainic

pe care-l au oamenii noaptea: „Niculae, măi Niculae!

— Aude", răspuse un glas somnoros din podul cu fân.

„Coboară-te și să vie numai decât Peștele. Pe urmă să-ți pui caii și căruța în rând. E vremea să pornim“.

Aooo! se auzi în șopron, dar sluga izvorì numaidecât din întunec.

„Treci pe lângă Rotariu, pe lângă Rumba și Muntenescu. Ei să prindă numai decât la căruța și să vină“, zise părintele.

„Da, intru pe la ei și le spun.

— Să intri! Dar să nu mai stee pe gânduri nici un minut. Ai înțeles? Pe urmă când te întorci intră și pe la Franțozu. Să înhame și el.

— Facem părinte!“ zise sluga și eși pe portiță.

Ion Albu se strecură încet în coridor. Nu mai intră în casă. Vântul vuiă mereu, și-i izbea din când în când stropi reci în față. Părintele eră îngrijorat. Auzi pocnituri dese, ca o descărcare de alice pe coperișul de șindrile. „Cad mielușei“, zise părintele încet. Se gândia: vremea aceasta rea nu va împiedecă pe oameni dela împlinirea datorinței? Chinuit mereu de gânduri rele, nici nu auzi când se deschise portița și tresări când Peștele îi dădu bunădimineața.

„Ei Dane, ce ne facem acum? întrebă părintele. Se pornește o babă cu toane multe, adause apoi.

— Ce să facem, părinte? I-om trage un sac în cap ș'om lăsă-o în drum pe baba asta cătrănită“, răspuse Peștele.

„Așadar crezi că oamenii au să vină?

— Cine-a fost hotărît să vină, vine părinte să fie altfel de veac. Dar cari își vor fi ținut vreo taină, n'au să vină.

— Crezi că vor fi și de aceștia?

— Hm! făcù Dan Bârsan, o să vedem îndată.

— Treci repede pe la Pătruț, pe la Dorca și Strâmbu“, începù părintele repede. „Îi scoli, cum ne-a fost vorba, și porniți toți trei în trei părți de sat. Vedeți să veniți în grabă cu alegătorii. Trebuie să sosească și căruțele. N'avem vreme de pierdut.

— Nu prea“, zise Peștele dispărând în noapte.

Părintele intră în casă și începù a vorbi în taină cu preuteasa. Adunându-și unele mărunțișuri, șopti așa, până ce afară în coridor începù să tușască sluga Niculae. Părintele eși îndată.

„Am fost pe la toți, am isprăvit. Vin numai decât“, zise sluga.

„Bine, Niculae. Ai dat la cai? Bun. Vreme pentru înhămat mai este. Mai du-te pe la Vica, la Ivănuș la a Nuțulesii și la Căpraru. De

nu se vor fi sculat, trezește-i să înhame și ei și să vină numaidecât.

— Facem părinte! zise sluga coborînd în grabă scările.

Pe ulițele satului începură să se vadă dăre de lumină, cari se schimbau neconținut, sărind par'că. Unele geamuri se luminară. În noapte se auziă câte-o șoaptă. Apoi începură să se audă duruitul roților, și câte-un „haho”. Căruțele se opriau înaintea casei parohiale. Portița dela curtea parohială cârțăia mereu, vreme de vreun ceas. Alegătorii, cu traisetele 'n spate veniau unul câte unul.

„Suntem aici, părinte”, ziceau dându-i binețe.

„Bine! O să plecăm numaidecât”. Oamenii se urcau în coridor și dupăce acesta se umpluse, trecură cei noi veniți sub șopron. Ploaia se vărsă neconținut, învăluită cu zăpadă, purtată de vântul repede.

În urmă, când se numărară, lipsiau patru alegători.

„O să vină”, ziceau unii.

„Nu vin că n'au de unde”, zise Dan Bârsan, apropiindu-se de părintele. „Bucerzan, Verde și Ispas au plecat de aseară la târg. Sunt numai femeile acasă.

— Se poate?” întrebă cu ciudă părintele.

„Am fost pe la ei. Sunt numai femeile acasă. Eu am știut de mult că dumnealor, când vor fi la adecă, ș'or face coada colac.

— Dar domnul învățător? Ai uitat să-l trezești pe domnul învățător, Dane”, zise părintele Albu.

„Dumnealui zace 'n pat de două zile, părinte. Am fost, dar spune că-i o boală grea.

— Nu se poate, Dane”, zise părintele cu mânie. „Niculae, măi Niculae, sluga era la cai, fugi îndată la domnul învățător și spune-i că l-am rugat să vină numaidecât până la mine”. Sluga eși în grabă, dar se întoarse numai cu doamna învățătoresă. Abia i se vedeă fața dintr'un palton.

„Nu poate, părinte! Vai de mine, cum ar putea rămânea el acasă? Da-i bolnav rău. Ieri am chemat și doctorul”, începă ea pe un glas tânguitor.

„Eu l-am văzut ieri la fereastră, doamnă. Dar bine, faci după cum voește”, răspunse rece părintele.

„Vai de mine, cum să-l fi văzut dumneata la fereastră? Toată ziua nu s'a mișcat din pat. E foarte bolnav”, se tânguî dumneaei.

„Rău destul, zise părintele. Ei plecăm oameni buni. Vă împărțiți prin căruțe. Doi pot veni cu mine”, zise părintele, și îndată prin ceorofleaca din curte se auzi: „leoap-leap, leoap-leap”.

Căruța Căprarului lipseă.

„Unde-i Căpraru?” întrebă Ion Albu.

„Încapem și așa, părinte. Căpraru duce mâne pe domnul notar”, răspunse Peștele.

„Dar bine, n'a luat arvună dela noi?”

— Mi-a dat-o îndoit. Dela domnul notar capătă zece zlofi pentru căraușia de mâne.

— Ce mai oameni! Ce mai oameni!” făcū amărît părintele.

(Va urmă.)

Cântec.

Mi-e dor să sbor la cuibu-mi ca pasărea 'ncercată
De vânt și de primejdii — mi-e dor de-o noapte sfântă,
Să văd cum iese luna frumos ca niciodată,
S'aud cum bate vântul și frunzele cum cântă,

Să știu că-mi ești departe ca stelele, ca luna,
Că visurile toate și dragostea mi-e moartă; —
Decât să simt durerea ce-o simt întotdeauna
Când treci cum trece-oricare strein pe lângă poartă.

- Ecaterina Pitiș.

Dări de seamă.

Almanacco del „Coenobium“: 176 de colaboratori, Lugano 1912.

Casa de editură „Coenobium“, vrând să dea oarecare unitate Almanahului pe care-l scoate în fiecare an, a hotărât să deschidă o anchetă asupra concepțiilor religioase din clipa de față și-a trimis un Chestionar, alcătuit din zece întrebări, la cei mai de seamă intelectuali din diferite țări. Răspunsurile primite se vor publica treptat în fiecare an, încât Almanahul „Coenobium“ va putea fi socotit, deacum înainte, ca un fel de Congres al religiunilor, în care intelectuali din diferite țări, fără să se deplaseze, vor fi chemați să-și mărturisească atitudinea lor intimă față de problemele religioase.

Deși anchetele cari se referă la problemele sufletești îmi insuflă o adevărată oroare, pentru că în ele se găsește întotdeauna ceva din înfățișarea omului care „pozează“ înaintea unui aparat fotografic, voi începe totuși să frunzăresc acest Almanah, a cărui menire nu e aceea de-a deslegă o problemă, ci de-a ne da numai oarecare indicii cu privire la un aspect sufleteș al vremurilor noastre.

Întrebările Chestionarului sunt următoarele:

1. E vreo deosebire între religie și între religiuni, între spiritul religios și între spiritul confesional?
2. Ocupă Dumnezeu vreun loc în gândirea d-voastră, și, dacă da, cum concepeți pe Dumnezeu? Ce credeți despre rugăciune?
3. Ce înțelegeți prin sentiment religios și cari sunt mijloacele prin cari s'ar putea întări și purifica?
4. Spiritul d-voastră e preocupat de problema vieții viitoare? Credeți într-o supraviețuire a personalității după moarte?
5. Ce raport credeți că există între religie și dogmă? Este dogma o condițiune a religiei?
6. Credința și știința se pot împacă? Cum înțelegeți această împăcare?
7. Priviți sau nu morala independentă de religie? Ce loc ocupă ideea de sancțiune în viața d-voastră morală?
8. Credeți că școala fără D-zeu ar putea să fie într'adevăr educatoare? Școala laică n'ar putea să fie tot așa de utilă ca și școala confesională?
9. Credința d-voastră din copilărie a rămas intactă? Dacă nu, la ce vârstă și în ce împrejurări ați rupt-o cu religia tradițională? Ce efecte a produs această ruptură asupra sentimentelor, asupra ideilor și-asupra conduitei d-voastră?
10. Admiteți raporturi între Stat și între Biserică, și cum le concepeți?

La aceste întrebări, unii au răspuns punct cu punct, alții au răspuns sub forma de autobiografie, cei mai mulți au ales o întrebare căreia i-au dat un răspuns mai dezvoltat, câțiva s'au scuzat că nu se pot supune unui asemenea examen de conștiință, cutare a răspuns printr-o poezie religioasă, un altul ne trimite la cartea lui care va apărea în curând; iar alții și-au condensat răspunsurile în câteva cugetări.

Primul răspuns e al Contelui Goblet d'Alviella, membru de Academie și profesor la Universitatea din Bruxelles. Definiția pe care-o dă religiei e aceasta:

chipul în care oamenii realizează legăturile lor cu puterea misterioasă și supraomenească de care cred ei că atârnă. Teologia ar fi concepția pe care și-o fac oamenii despre aceste legături, iar prin cult trebuie să înțelegem actele, individuale sau colective, inspirate de această concepție. În sensul acesta, religiile pot fi deosebite de religie. Conteala d'Alviella crede în existența unui D-zeu, conceput ca o putere care nu se poate înțelege și defini în ea însăși, dar care se vădește prin legi, a căror acțiune, verificabilă prin știință, tinde să pună mai mult echilibru, mai multă unitate și armonie printre forțele oarbe și desordonate care se împletesc în univers. Această acțiune se exercită deodată în domeniul fizic unde evoluția se arată, dela nebuloză la om, ca un mers neîntrerupt spre înfăptuirea unui echilibru, în domeniul moral, unde rațiunea ne arată conduita necesară ca să putem contribui la progresul general. Aici stă temelia datoriei, în obligația pe care-o avem de-a colabora, alături de puterea misterioasă, la îmbunătățirea acestei lumi. Asta implică și credința că evoluția se îndreaptă spre un scop, și că acest scop este bun. Sistemele religioase, prin urmare, nu ar fi decât niște încercări, mai mult sau mai puțin fericite, de-a realiza legăturile noastre cu Divinitatea. Toate sunt binefăcătoare în măsura în care ajută progresul societății, fără să împiedece libera dezvoltare a indivizilor. Mai departe, profesorul belgian afirmă: D-zeu poate să moară, cum au pierit și predecesorii lui. Dar ceace nu poate să piară, e concepția unei Puteri supreme, care, realizându-se după legile sale, se vădește omului prin glasul conștiinței și prin marea privescătoare a Universului. După cum o mărturisește singur, se vede lămurit că avem în fața noastră un adept al lui Spencer, care a identificat pe D-zeu cu concepția unei „Energii nesfârșite și eterne, din care pornește totul“.

Adolphe Ferrière, profesor la Universitatea din Geneva, spune că rugăciunea e rarul dar, intensul strigăt de chemare al eului inferior către eul superior, către eul care vede pe D-zeu și soarbe astfel din puterea lui, iar sentimentul religios e pasiunea după mai adevărat, după mai frumos și după mai bine care străbate întreaga viață, pentru că la capul acestor linii convergente se află D-zeu care te-așteaptă. Întărirea lui nu se poate face decât trăind pentru ideal.

Din Gustav Wolfrum, membru al Societății de studii psihice din Geneva, oprim următoarele răspunsuri: Religionea este individuală; ea este feliul nostru de-a simți, pe care noi putem să-l facem să fie ghicit de alții, dar nu putem să li-l și transmitem. Religiunile sunt colective; ele pot fi schimbate, noi putem să părăsim una din ele pentru a preferi alta. O comparație: Într-o poezie, poetul singur simte inspirația; ceilalți o presimt, dar ei nu văd decât poemul; tot așa, într-o religie: toți îi văd forma particulară, dar fiecare îi înțelege fondul în felul său. D-zeu e un subiect în afară de discuție, pentru că n'avem mijloace să-l

analizăm. Eu n'ajung să-l concep, și mă opresc la cuvântul de divinitate în loc de D-zeu. Rugăciunea e o autosugestie. Dogma este în religie ceea ce este șovinismul în patriotism, adică partea aceea a lucrului care nu se lasă să fie trecută prin ciur. Înțeleg prin dogmă ideea care se ține închisă într'un cadru, în care îi e imposibil să se miște, să se desvoolte și să urmeze o evoluție pe care trebuie s'o urmeze orice idee sănătoasă și viguroasă.

Romain Rolland, dela Facultatea de litere din Paris, răspunde: ...un scriitor răspunde prin operele sale. Ale mele sunt o perpetuă confesiune. N'aș mai putea adăoga nimic la ele.

H. Beaunis, directorul de onoare al Laboratorului de psihologie fiziologică dela Sorbona: Nu este între cei doi termeni, religie și religiuni, decât o diferență dela general la particular, tot așa precum se zice: armată, armate, lege, legi.

Profesorul de Istorie dela liceul Carnot din Paris, Jean Birot, zice că dogma este pentru o religie ceea ce este drapelul pentru un regiment și blasonul pentru o familie.

Achille Monti, profesor la Uuiversitatea din Pavia: Concepția unui Dumnezeu nu ocupă nici un loc în cugetarea mea; mai mult: ea-mi arată integrala ignoranță omenească. Prin sentiment religios înțeleg o manifestare determinată de atavism, nefolositoare și nici necesară.

Din André de Maday, profesor de Sociologie la Uuiversitatea din Neuchâtel, reproducem mai mult. Adevărata definiție a religiilor, zice acesta, se degajează singură de îndată ce ne servim de un punct de plecare natural și naturalist, de îndată ce ne întrebăm: care e necesitatea la care răspund religiile? Ființa rațională urmărește satisfacerea, trebuințelor sale, adaptându-se mediului; adică lumii care-o înconjoară. Vrând să se adapteze, ea câștigă noțiuni referitoare la mediu. Totalitatea cunoștințelor pozitive ale omului formează știința. Omul primitiv însă nu cunoaște decât foarte imperfect lumea care-l înconjoară și la care vrea să se adapteze; sunt foarte numeroase fenomenele ale căror cauze le ignorează și forțele al căror efect nu-l cunoaște. Trebuința lui de adaptare, prin urmare, se izbește de lipsa de cunoștințe, se găsește în prezența necunoscutului, sau a puțin-cunoscutului. Totalitatea ideilor pe care omul și le face despre necunoscut (sau despre puțin-cunoscut) constituie credința. Credința și practicile care au ca scop adaptarea la necunoscut, constituiesc religia. Dacă punctul de plecare naturalist ne permite să dăm definiții precise relative la religii și știință, el ne permite să stabilim și relația care există între aceste două fenomene. Cum cunoștințele noastre sunt și vor rămâne totdeauna imperfecte, neputând sondă infinitul, cu toate progresele glorioase ale științei, urmează că știința și religia sunt conciliabile, — domeniul lor nefiind acelaș. Religia însă e forțată să se restrângă, în măsura în care orizontul cunoștințelor noastre se

lărgeste. Dacă religia refuză să se adapteze descoperirilor științifice, ea devine superstiție. Numesc superstiție, credințele și practicile convinse de iraționalism.

Înțeleg prin sentiment religios, — după teoriile lui Spencer și Guyau în ceea ce au ele mai esențial, — frica sau speranța omului față de necunoscut, sentimentul de dependență care decurge de aci și dorința de-a stabili o armonie între necunoscut și între el însuși.

Cred că oamenii, făcându-și o idee mai mult sau mai puțin identică asupra necunoscutului și asupra mijloacelor de-a se adapta la el (sacrificii, rugăciuni) au pe deplin dreptul de-a se organiza în confesiune (Biserică) și de-a adopta o constituție, adică principii cari să servească de bază colaborării lor. Aceste principii însă n'ar trebui să fie dogme, fiindcă acestea fac religia incapabilă de-a se adapta științei. Înțeleg prin morală regulile de acțiune, a căror sancțiune e în conștiință. După cum aceste reguli se raportă la acțiunea omului față de mediul cunoscut sau față de necunoscut, deosebesc o morală socială și o morală religioasă. În teorie sunt un partizan al școalei laice, care trebuie să cuprindă un curs de morală socială. În practică însă admit și învățământul religios, acolo unde obiceiul și oamenii o cer. Biserica nu trebuie suprapusă statului și vieții sociale căci nu se poate pretinde ca activitatea noastră, raportându-se la mediul cunoscut, să fie supusă ideilor pe cari noi ni le facem despre necunoscut.

Pentru Ives Guyot, religia e predominarea concepțiilor subiective asupra realităților obiective, și orice progres științific e o eliminare a sentimentului religios.

Angelo Valdarnini, profesor de filozofie la Uuiversitatea din Bologna: Orice filozofie adevărat, care cercetează adânc cauzele prime și rațiunile ultime ale lucrurilor, rațiunea și esența lumii și-a omului, nu poate să nu admită pe Dumnezeu. Filozofia critică, însăși raționalismul și pozitivismul, teoria relativității cunoștinței omenești, nu esclud concepția și existența lui Dumnezeu. Ateismul speculativ și practic e un nonsens. Admit o Entitate absolută, infinită, eternă și liberă, causa et ratio sui, prima origine și suprema rațiune a tuturor lucrurilor, pe cale de creațiune liberă, ad extra. De sigur că relațiunea între Dumnezeu, lume și spiritul omeneș, prin act creativ, întrece cunoștința noastră. Concep o morală pură, desinteresată, independentă de religiunile pozitive și confesionale și de teologia dogmatică, dar nu independentă de Dumnezeu.

Dintre intelectualii noștri, întâlnim numai pe d-l N. Iorga, care răspunde printr'o strălucită serie de cugetări, declarându-se într'una din ele pentru separarea Bisericii de Stat.

Aș fi dorit să mă opresc puțin și la cei cari au răspuns sub formă de autobiografie. Relev numai faptul, că cei mai mulți și-au pierdut credința religioasă din pricina școalei.

Unii țin să ne spună că sunt tot așa de morali ca

și în timpul când nu-și pierduseră credința religioasă. În sfârșit, din toată această carte, cetitorul își poate face o idee deplină de marele haos moral în care se sbate sufletul modern, iar din răspunsurile pe cari le-am reprodus, se vede limpede tendința de-a închide totul în definiții, — chiar și ceea ce nu se poate defini,

și nu știm, zău, dacă, din punctul de vedere al siguranței morale, nu e mai tare, față de sine și față de lumea care-l înconjoară, cel care se închină fără să poată defini, decât cel care definește fără să se închine.

D. Tomescu.

Cronici.

Economie.

Băncile populare din România.

Acum când a început să se discute și la noi mai intensiv chestiunea cooperativelor sătești și când e pe cale de a se începe o propagandă sistematică din partea „Asociațiunii” pentru ideea organizării economice cu ajutorul însoțitorilor, credem că facem un bun serviciu cauzei, dând câteva informațiuni despre cooperativele sătești din România, pe cari le luăm din „Anuarul Băncilor populare” pe 1910.

Se știe că acțiunea cooperativă în România s'a început în ultimul deceniu și deși starea culturală și materială a țărănimii din Regat nu se poate compara cu aceea a țărănimii dela noi, totuși în abia zece ani cooperatiunea a făcut minuni. A concentrat micile capitale țărănești și a deșteptat satele la o conștiință a puterii lor proprii. Cifrele pot vorbi mai răspicat. În 1902 în România erau abia 700 de bănci populare cu 59.618 de membri și cu un capital vărsat de Lei 4.250.600. Până la 31 Decemvrie 1910, numărul băncilor s'a sporit la 2656, cu 454.187 de membri și cu capital deplin vărsat de Lei 61.016.395'22, care împreună cu Lei 9.388.680'90 depuneri spre fructificare, cu Lei 5.115.241'74 dividende de capitalizat, cu Lei 4.924.919'29 fond de rezervă și cu celelalte fonduri trec peste Lei 100.000.000.

O sută de milioane Lei avere productivă țărănească create de băncile populare. Această avere e a unui aproape jumătate de milion de membri dintre cari majoritatea sunt țărani. Credem că nu e greu de închipuit ce-ar însemna acest capital țărănesc la noi și nu e o utopie nădejdea că în curs de un deceniu se poate realiza și la noi această minune. Rentabilitatea capitalului orășenesc, concentrat astăzi în băncile noastre pe acțiuni, ar fi mult mai mare, când ar avea la temelie capitalul țărănesc dela sate concentrat în bănci populare, cari ar fi avizate să fie în legături de reescompt cu capitalul orășenesc. Iar organizația noastră financiară dela orașe s'ar completa firesc prin organizația financiară a satelor. Numai oamenii cu orizonturi înguste și preocupați de niște interese particulariste greșit înțelese, nu pot pricepe însemnătatea unei asemenea organizații și nu pot crede în realizarea ei. Astăzi, când principiul organizației pe toate terenele pentru un popor ca al nostru e o chestiune de existență

națională, cooperatiunea economică-financiară se ridică la însemnătatea unei probleme naționale, a cărei intrupare nu o vor putea împiedeca nici cărțile ignoranței și nici intrigile răutății. Că orlce idee binefăcătoare și necesară evoluției unui popor va triumfă și va primi forțele de muncă în lupta întezită pentru existență.

Așa s'a întâmplat și în România, unde țărănimea începe să fie un factor conștient în vieța de stat. Mâne va fi hotărîtor, alături de ceilalți factori, chiar și în cărmuirea Statului.

Ca să se vadă și mai evident foloasele băncilor populare din România, amintim scopul pentru care s'au acordat împrumuturile și anume: pentru hrană și nutreț la 178.341 membri suma de Lei 16.650.218'22, pentru cumpărarea de vite și unelte agricole la 210.749 membri suma de Lei 26.883.518'62, pentru cumpărare de pământ la 71.171 membri suma de Lei 14.674.351'28. Prin urmare tot împrumuturi productive, cari asigură țărănilor întărirea materială, care e temelia celei culturale.

Ca în orice organizație băncile populare din România au avut și părți slabe. Așa în cursul anului 1910 au fost puse în lichidare 25 dintre ele, neputând funcționa fie din lipsa spiritului de asociație, fie mai ales din lipsa de buni conducători. Va să zică și în România, unde ideea cooperativă se propagă mai bine de zece ani, sunt ținuturi neprielnice întrupării acestei acțiuni. La noi, deși d-l V. C. Osvadă în vremea din urmă a făcut un adevărat apostolat, prin scris și prin graiu viu, pentru a populariza ideea cooperatiunii, totuși e puțin cunoscută. De aceea problema cea dintâi va fi propaganda prin toate mijloacele, după cum a și hotărît comitetul central al Asociațiunii, care la dorința d-lui Stroescu a luat asupra sa greaua sarcină de a realiza organizația poporului nostru prin cooperative.

Din Anuarul Băncilor populare din România mai reproducem informațiile privitoare la obștiile de arendare:

„Sătenii înțelegând dela început folosul ce prezintă pentru ei mișcarea cooperativă, au căutat să îmbrace în vestmântul cooperativ toate nevoile lor. Au înțeles că asociindu-se, își pot procura în condițiuni mai ușoare pământul trebuincios lor și încă dela manifestarea primelor obștii le-au arătat o încredere nemărginită.

Rezultatele obținute de obștiile de arendare până acum, au fost de natură a le întări din ce în ce mai mult această încredere.

În opt ani de funcționare, sătenii constituiți în obște au ajuns să ia în arendă 378 moșii în întindere de 283.381 Ha. și să plătească arenze anuale de Lei 9,230.806'83. Prin suprimarea intermediarului, au câștigat atât cultivatorii de pământ organizați în obște, cât și proprietarii.

Întinderea moșiilor arendate de particulari, reprezentând aproape jumătate din întinderea totală a moșiilor luate în arendă de obștii, dovedește de asemenea încrederea pe care au dobândit-o acum și proprietarii, atât de temători la început, cu privire la rezultatul obștiilor. Încrederea celor ce cunosc organizarea și funcționarea obștiilor de arendare este întemeiată, atât pe exactitatea împlinirii obligațiilor obștiilor cât și pe temeinica lor organizare.

Cercetând statistica, vedem că din 347 obștii câte au funcționat în anul 1910 și-au achitat din arendă Lei 4,834.406'70, rămânând Lei 396.467'55 care reprezintă câștigul de primăvară.

Din Lei 1,967.123'20 garanție, au depus din fondurile lor proprii Lei 1,917.589'98, iar din suma de Lei 3,116'750'22 împrumutați la Casa Centrală, au achitat Lei 2,099.102'21.

Fondurile lor disponibile se ridică la suma de Lei 492.760'82, iar fondul de rezervă este de Lei 567.935'71.

Obiecțiunile ce se aduc obștiilor că depreciază agricultura prin cultura în comun și cultură nerațională, cad de îndată ce amintim felul lor de organizare.

Socotim dar că nu e de prisos să arătăm în câteva cuvinte modul lor de organizare și funcționare: Sătenii cultivatori de pământ se asociază, pentru a împreună să poată lua în condițiuni mai lesnicioase pământul pe care individual le este cu neputință de dobândit. — După sfaturile unui administrator agronom se face planul economic al întregii moșii; se împarte moșia în mai multe tarlale după asolamentele hotărâte și se alege în fiecare tarla prin tragere la sorți fiecărui obștean lotul său, potrivit nevoilor și puterii lui de muncă; în nici un caz un obștean nu are mai mult de 10 ha, dacă moșia nu îndestulează nevoile tuturor sătenilor. În fiecare tarla se cultivă același fel de semănătură și pe cât e cu putință se întrebuințează aceeași calitate de sămânță. Plata arendei se face de fiecare obștean potrivit cu lotul său și cu sarcinile obștei, iar orice alt venit peste sarcinile obștei se trece în fondul de rezervă iarăș potrivit cu debitul fiecărui membru.

Cultura în fiecare lot este individuală; obșteanul îngrijește de lotul său; el este îndemnat să-l întreție și să-l muncească cât mai bine, recolta obținută fiind a lui și lotul rămânând în stăpânirea sa până la lichidarea obștei.

Organizarea obștiilor prezintă prin urmare și foloasele culturii mari, având o singură cheltuială pentru administrarea întregii moșii, putând să se facă cultura rațională cu rotație și sămânță aleasă, putând procura mașinile și sămânța împreună; făcând vânzarea, la olaltă etc., și are în același timp și foloasele culturii mici.

Această organizare experimentată atâția ani, a dat

rezultate strălucite și cu cât se va putea aplica mai riguros, cu atât obștiile vor deveni pentru sătenii ceea ce am dorit totdeauna să fie, adevărate școli practice de agricultură.

Pe lângă bănci populare și obștii sătești, în România se înmulțesc și societățile cooperative de consum (la sfârșitul anului 1910 erau 204 cu 9202 membri și cu un capital vărsat de Lei 1,420.122'50), societățile cooperative de păduri (la sfârșitul anului 1910 erau 86 cu 4382 de membri și cu un capital vărsat de Lei 601.221'62), lăptăriile cooperative (la sfârșitul anului 1910 erau 8 cu 311 membri și cu un capital vărsat de Lei 9.833'09) și societățile de cumpătare (la sfârșitul anului 1910 erau 72 cu 2414 membri și cu un capital vărsat de Lei 199.655'92).

Prefața Anuarului încheie cu următoarele constatări: „Dintre toate categoriile de societăți cooperative, după cum se vede, băncile populare și obștiile sătești, au luat un avânt deosebit.

Succesul lor strălucit e pe deplin asigurat. Explicația e ușoară:

Nevoile de credit și de pământ pentru muncă, au făcut ca spiritul cooperativ și încrederea în izbândă să pătrundă mai lesne. Pentru celelalte forme de cooperative, folosul trebuie arătat și convingerea formată, numai printr'o continuă propagandă. Educația cooperativă, credem că trebuie să fie pe viitor preocuparea de căpetenie a conducătorilor mișcării și adunările generale, serbările, cercurile cooperative, dar mai ales propaganda individuală de fiecare moment, sunt mijloace sigure pentru desăvârșirea acestei educațiuni. Când fiecare părtaș va fi conștient pe deplin de rolul său și al întregii mișcări cooperative, putem fi siguri și liniștiți că cooperația este așezată pe temelii trainice pentru binele și fericirea neamului românesc.

Credem că aceste informații vor face pe mulți dintre cetitorii acestei reviste să aprecieze după cum se cuvine importanța mântuitoare a cooperativelor și să-i îndemne la muncă rodnică pentru întruparea lor.

T.

Vieța culturală.

Știri din Bucovina: Darul d-lui Al. Vlahuță.

P. Liciu. Aurel Vlaicu.

Pe-o margine de pădure, într'o zi de vară. Aerul par'că tremură și el în adierile vântului și ale luminei. Oile pasc sub paza păstoriiței, care toarce, toarce mereu; par'că simți cum se învârte fusul. În fund totul se pierde într'o zare albastră, nemărginită. De ce se învârte fusul și de ce e nemărginită zarea? De ce, când privești tabloul lui Grigorescu, trebuie să taci și să asculți? Totul îți pare că e într'adevăr viu, par'că ești în satul tău iubit, într'o după-amiază de vară, și te miri că n'auzi din când în când un dangăt de clopot sau un lătrat de câne. Și de ce

aceea ce la alții ar fi câteva pete albastre, aici e într'adevăr o zare atât de luminoasă și atât de nemărginită? ... D-l Vlahuță a făcut o faptă cum nu se poate mai frumoasă, când ne-a trimis „păstorița”: am regăsit în ea o parte din sufletul nostru, pe care am fost pierdut-o. Pe noi ne innăbușe o cultură străină, care deși e „superioară”, ne-a corupt sufletul. Darul d-lui Vlahuță e un îndemn mai mult, ca să ne reinviem sufletul la lumina culturii și artei românești, care și dacă n'are alte calități, are totuș una foarte însemnată: e a noastră! Și prin aceasta d-l Vlahuță a devenit unul din cei dintâi și cei mai mari binefăcători ai Românilor din Bucovina!

Iată și cele două scrisori frumoase scrise cu acest prilej:

„Iubite domnule Pușcariu!

Cel mai însemnat dintre tablourile notate în scri-soarea D-tale e „Păstorița” reproducă pe pag. 208 din monografia „Grigorescu”. E un dar pe care mi l-a făcut pictorul și nu poate fi vorba de vânzare. Dacă Societatea pentru lit. și cult. rom. își are casa ei în care să poată primi și păstră cu cinste această po-doabă a geniului românesc — vino ș'o ia. O dăruiesc fraților mei din Bucovina c'o dragoste și c'o bucurie, de care arareori vieața unui om se învrednicește. — S'o stăpâniți sănătoși! Sufletele noastre se vor întâlni adesea, în tăcere de taină mare pe frumusețea asta de plaiu, în mijlocul căruia păstorița ce toarce, îndoit simbol al așezării noastre, pare o zână a pământului românesc. Și astfel încă odată se adeverește vorba din bătrâni, că „dar din dar se face raiu”. O frățescă strângere de mână și să auzim de bine. Al. Vlahuță”.

„Mult stimat domnule Vlahuță!

Scrisoarea D-voastră cetită în ședința solemnă a comitetului „Societății” din 28 Faur a produs o în-nălțare sufletească, care a putut fi întrecută numai de înduioșarea ce-a pătruns sufletele noastre ascultând scrisul D-voastre neîntrecut. În „casa națională”, simbol al aspirațiilor noastre și loc de concentrare al tu-turor celor ce cu hotărâre apără caracterul românesc al țerișoarei noastre, lucrând pentru înaintarea noastră culturală și realizarea unității sufletului românesc, darul D-voastră va ocupa locul de cinste. Și cât timp „Păstorița” va toarce firul hărniciei, noi și generațiile viitoare ne vom gândi cu venerație la geniul, care a prins pe pânză acest colț de frumusețe românească. Dar aceeași „Păstoriță” ne va spune nouă și urmașilor noștri, că un mare poet, însetat de frumos, printr'o superioară înțelegere a aspirațiilor noastre, s'a rupt de bucata de eternă frumusețe ce-i mângâia orele de singurătate, spre a o dărui cu bucurie celor ce câștigă prin ea un izvor de însuflețire și mândrie națională. Dumnezeu să Vă răsplătească fapta! Mulțumitele noastre Vă rugăm să le considerați ca fiind ale întregului neam românesc din Bucovina, care prin noi vă aduce prinosul său de admirație!”

Într'adevăr, ce minunată școală e teatrul, și ce ne-prețuit dascăl ne-a fost Liciu! Dascăl prin iubirea

sa de neam, prin arta sa și prin jertfa sa! Care altul ar fi cutrierat până și cele din urmă orașe de pro-vincie, propovăduind pretutindenea cuvântul românesc? Care altul ar fi jertfit singurele clipe de odihnă și de recreare sufletească și trupească? Care altul ar fi jertfit vieața, pentru o cauză sfântă și atât de mare, cum a făcut-o Liciu? Și cât de mici suntem noi față de el! Bântuiți de un politicianism de mahala, corupt și imoral, unde ambiția personală și o resplată „prea înaltă” joacă primul rol, înstrăinați de lumina culturii românești, băjbăind prin întunec și gloș, astfel ne-a aflat Liciu. Însă spini n'au innăbușit cu totul sămânța cea bună, și deodată a răsărit biruitor, deasupra mocirlei politicianismului și a patimelor mărunțele, e entuziasmul ce ni l-a insuflat Liciu, prin arta sa neîntrecută! Și aceasta a fost o mare biruință! Căci trebuie să știți că publicul nostru e foarte dificil. După ce ieșiți dela o reprezentare de teatru nemțesc la Cernăuți, nu-i puteai vorbi de un artist român, care ar fi având talent, căci riscai, să-ți arunce un zâmbet disprețuitor și să-ți întoarcă spatele! Mai ales iubitele noastre domnișoare, cât de drăguțe erau! „Nu mă așteptam să joace așa de bine”. „Nici eu. După reprezentațiile trupei germane... Huttig”... Cine, cine? Marele artist german, celebrul artist german Huttig! Și cine vorbiă astfel prin gura celor două domnișoare? O întreagă generație a Românilor din Bucovina, care ne bucurăm că începe a dispărea! Liciu a biruit disprețul, corupția și întunecul prin jertfa sa, prin arta sa, și prin adevărul cauzei, ce propoveduia! De două ori a cutrierat Bucovina împreună cu tovarășii săi demni, stărnind pretutindenea acelaș sfânt entuziasm, propoveduind pretutindenea acelaș mare ideal, aprinzând pretutindenea, în inimile tu-turora dorul de luptă și încredere în forța neamului nostru. Toată „superioritatea” culturii germane, toți înstrăinații neamului, toate zările ovreo-nemțesti din Cernăuți n'au putut nimici sămânța cea bună în sufletele Românilor; au moleșit-o numai pentru câțava vreme, însă la fine tot a răsărit biruitoare: și această biruință o datorim în mare parte lui Liciu. Dacă „Sămănătorul” și d-l Iorga au trezit în România dragoste pentru cultura românească, rolul acesta în Bucovina l-a îndeplinit Liciu, numai și numai Petre Liciu. O să vedem dacă sămânța sădită de el va da și roadele așteptate, ceea ce atarnă acuma numai dela noi!

Liciu a fost în două rânduri în Bucovina, în lunie 1910 și 1911. A început cu comedii ușoare pentru a sfârși cu „Viforul” lui Delavrancea. A dat la un loc 35 de reprezentații dintre cari vreo 15 în Cernăuți și celelalte în alte 6 orașe de provincie, așa că eră cunoscut în întreaga Bucovină. Și de aceea nu e mi-rare, că vestea morții lui a îndurerat pe toți România dela noi. Dela țaranul, care l-a văzut interpretând atât de adevărat pe „Moise” din „Lipitorile satelor” până la intelectualul, care l-a admirat în „Banii” sau în „Vi-forul”. Nu știu cum își vor manifesta România de-acum înainte părerile de rău și dragostea pentru marele dispărut, însă credem că ar merita mai trainice semne

gyermekek, ma csakis magyarul fogunk beszélni, figyel-jetek ide! (pe românește, copii, astăzi vom vorbi numai în limba maghiară, atenți!)...

Cei mai mulți izbucniră într'un sughit infundat. Gândul, că nu vor învăța în ziua aceea cântecul nou, atmosfera aceea sufocătoare, le întunecă mintea.

Unii zâmbiau cu ochii aiuriți, par'că ar fi fost la capătul holdei.

„Inspectorul regesc“, că așa să chemă străinul, care bănuia multe, cercetă între timp cu deamăruntul toate ungherele, toate cărțile, condeiele, examinează programul orelor și ce obiecte erau puse să fie într'aceea zi, apoi cu un gest disprețuitor de pașe, ridicându-și anevoios un deget, întrepruse, pe o românească batjocorită: „fiam, ce spune la voi domnu învețatoru che sa știți pe dupe prinz?“ și avu răspunsul, prompt și sincer: „despre cea mai frumoasă limbă și cântecul ei!“

Pe fața luminată a „domnului învățător“, fulgeră atunci o hotărîre — fatală...

Care, copii, este limba cea mai frumoasă pe lume?... spune-mi tu, Ionel! Micuții, îi sorbiau vorba din gură, „limba cea mai frumoasă pe lume este... este... limba românească!“

Ian deschideți „cărțile“ voastre la pagina 80, cetiți:

„Mult e dulce și frumoasă
Limba ce-o vorbim,
Altă limb' armonioasă
Ca ea nu găsim“...

Tu, ștrofa din urmă, Florine!

„Rumânașul o iubește
Ca sufletul său,
Vorbii, scrieți românește,
Pentru Dumnezeu!“

Ei! acum, (domnul învățător deschise scrinul cel mare, de-și lua vioara) luați seama cum să cântă...

Din ziua aceea, stăpânirea a zăvorit școala românească din Olteni, „domnul învățător“ s'a prăpădit pe drumuri... (R. St. Mircan.)

88

Ad calendas. De atâta amar de vreme am cetit prin gazete despre adunările populare din Țara Făgărașului. Le-am așteptat cu mare nerăbdare, mai ales că acum după „pace“ ele puteau să fie foarte folositoare. Ce să vezi însă? Clubul comitatens din Făgăraș ne dă acum de știre că adunările nu se țin „din cauza de timp nefavorabil“. Probabil că ploauă și la Făgăraș spre mai marea bucurie a cultivătorilor de ceapă. Să așteptăm, deci, mila lui Dumnezeu, doar doar se va îndură să trimită senin și soare.

Până acum nu se puteau luptă conducătorii noștri, fiindcă nu eră „pace“, acum nu să pot luptă, fiindcă... ploauă. Tare ne temem că atunci când va fi „timp favorabil“ iar nu va fi „pace“, căci așa o ducem noi, din calamitate în calamitate, cum ar zice un ilustru fruntaș al nostru.

Ce calamitate?!...

88

Aschii. Un cetitor ne-a trimis „cu indignare“ două numere din „Telegraful Român“ în care s'a publicat o lungă cronică literară despre „Cântecul“ lui St. O. Iosif. Am cetit-o și noi încercând un simț foarte ciudat: părea că ne gădila cineva la tălpi. Cine-o mai fi și individul ăsta care masacrează într'un mod atât de barbar niște poezii delicate și pline de simțire ca ale lui Iosif?

Ascultați-l ce scrie:

„În coloritul sentimentului (!) și al pasiunii (!) sale Iosif, nu bagă (bagă în colorit!) nimic artificial, el se exprimă prin motive cari vin dela sine (dela Iosif, ori dela motive?) neavând nimic concentrat prin mesteșuguri cu forța. (Și ca o concluzie logică.) Se exprimă adecă așa cum este și a fost. (Urmează.) Și această sinceritate o reliefează tot mai mult atenția ce ne-o atrag poeziile una după alta, oarecum într'un mod curios (înțelegeți! Atenția ce ne-o atrag (!) poeziile una după alta într'un mod oarecum curios, cum va fi aia?) reliefează (!)... sinceritatea lui Iosif. Și (autorul n'a pus încă punct) revelațiunea sentimentală care ni se îmbogățește (în mod oarecum curios?) și ne satisface la tot pasul“. (Aici este punct.) Am trecut cu vederea toate prostiile cari însoțesc ca un comentariu bătăran „subiectul iubirii“ lui Iosif, care îi „mișcă curiozitatea“ cronicarului. Trece și peste noua constatare că poetul patriarhalelor a trecut prin multe „faze vitale“ (!) și reproducem începutul acestei poliloghii:

„Iosif, cuioșcutul poet de peste Carpați, trubadurul care până acuma alergă (!) pe verdele pajștei în căutarea unor floricele de câmp (par'că ar fi A. C. Domșal) pentru a le duce iubitei sale și în a fluturilor ce zboară în necuprinsul firii, cântărețul, care și-a petrecut câteva clipe senine și resemnate, ca bunic adus din spete (!) la vatra bordeiului dela țară, în legănarea pe genunchi a micilor săi nepoți (!) și în înșiruirea fantasticilor povești cu Ilene-Consânzene, cu Feți-Frumoși și Bălauri, el, artistul, al cărui suflet senin, duios și potolit a fost mișcat de orice adiere ce s'a putut manifesta (!) cândva în mijlocul neamului său, cu o vieță colorată de atât de variate nuanțe (!) și întimpinată (!) de schimbări diferite, și în bine și în rău, (!) deodată cu strălucirea slabă a celor dintâi raze de soare primăvăratic, în anul acesta, ne procură o nouă bucurie“.

Îți pare că un gușat a inspirat o cantitate neobișnuită de aier și nu se mai poate opri din vorbă.

Autorul iscălește: V. C. Stejereș. Nici măcar atât, d-le: Aschie te chiamă. O simplă aschie din buturuga „Telegrafului“.

.....

Bibliografie.

În editura „Academiei Române“ au apărut:

I. Bogdan, *O scrisoare din 1679* a mitropolitului Dosofteiu. Preț: 50 bani.

Dr. D. Ionescu-Bujor, *Contribuțiuni la studiu petrografic* al Carpaților meridionali. Preț: 20 bani

Prof. Dr. N. Leon, *Insecte sugătoare de sânge* din România. Preț: 1 leu.